

Legal Terms in the Dictionary of Ivan Nasovič

■ RAMAN MAŁADZIAŠYN

Raman Maładziašyn (born in 1984 in Stucak) — a 5th year student at the Faculty of English language of Minsk State Linguistic University.

Review of the article (full version available in the Belarusian part of the journal):

The present article is the continuation of a series of articles on the issue of Belarusian legal terminology. The author takes a close look at the technical terms of law presented in the dictionary of Ivan Nasovič. The variants proposed are meant to resolve some burning lexical hitches which arise while translating legal terms from the Russian language.

KAMUNIKAT.org

Праўныя тэрміны ў слоўніку Івана Насовіча

■ РАМАН МАЛАДЗЯШЫН

Раман Маладзьяшын (нар. у 1984 г. у Слуцку) — навучаецца на V курсе факультэту ангельскае мовы Менскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўнівэрсытэту.

Гэтым разам мы працягваем сэрыю артыкулаў, прысьвечаных беларускай праўніцкай тэрміналогіі. Мы вырашылі зьвярнуцца да слоўніка Івана Насовіча (Слоўнік беларускай мовы. Мн., 1983.), новае перавыданьне якога зараз, дарэчы, рыхтуецца.

Увазе чытача прапануваецца некалькі словаў¹ з гэтага слоўніка, што ўзбагачаюць сучасную праўніцкую тэрміналогію і вырашаюць некаторыя праблемы перакладу з расейскае.

Варта заўважыць, што ня ўсе прапанаваныя словы прэтэндуюць на трывалы ўжытак, прычынаю тут даўніна сабранага матэрыялу (а гэта сярэдзіна XIX ст.). Але памятайма, што цягам апошняй блізка сотні-паўтары год наша мова “разьвівалася” не ў зусім натуральных варунках, таму нам выпадае чэрпаць словы, даўно зафіксаваныя і амаль забытыя. А гэта, згадзецца, вымагае клопату. Тым ня менш, пэўная доля аптымізму шкоды ня зробіць. Спадзяемся, гэты артыкул — добры таму доказ.

Опись, перепись.

(В)опіс ці перапіс. На першы пагляд можа падацца, што “(в)опіс” і “перапіс” — абсалютна розныя паняткі і першае аніак не замяніць на другое, але вось што чытаем у слоўніку:

Перепись, -у, с. м. *Перепись. Перепису не здѣлали, сколько чего осталось по бо-щичу.*

Таму цалкам мэтазгодным падаецца ўжываць слова “перапіс” у значэньні “опіс”, гэтаксама і ягоныя фарманты: перапісваць — дэлаць опіс.

Напрыклад:

<p>Цывільны Працэсуальны Кодэкс: Артыкул 504. Перапіс маёмасьці даўжбіта. Перапіс маёмасьці даўжбіта ладзіцца пры даўжбіту. Праз адсутнасьць даўжбіта перапіс ладзіцца пры якім-кольвек поўнагадовым яго родзічы, а за адсутнасьцю гэтых асоб — пры двух панятых.</p>	<p>Гражданский Процессуальный Кодекс: Статья 504. Опись имущества должника. Опись имущества должника производится в присутствии должника. В случае отсутствия должника опись составляется в присутствии кого либо из совершеннолетних членов его семьи, а при отсутствии этих лиц с участием двух понятых.</p>
<p>Крымінальны Кодэкс. Артыкул 409. Незаконныя дзеі стасоўна перапісанай ці арыштаванай маёмасьці.</p>	<p>Уголовный Кодекс. Статья 409. Незаконные действия в отношении имущества, подвергнутого описи или аресту.</p>

Што-ж датыкае “переписи населения”, то можам гэтаксама, як і “перапіс”, ужываць “попіс (народу, людзі)”:

Попись, -у, с. м. 1) *Перепись. Попись народу.*

Подряд, подряжаться.

Пэўныя пытаньні ўзьнікалі пры перакладзе слова “подряд”. На форуме web-праекту “Праўніка” была прапанова ўтварыць назоўнік ад Насовічава “паднімацца”; вось як выглядае слоўнікавы артыкул:

Поднимацьца, сов. Подняцьца, гл. возвр. ... 3) *Подряжаться. Поднимацьца, подняцьца на постройку церкви. Поднимися везць товарь до Вицпеска.*

Наведнік форуму прапанаваў наступнае:

... у слоўніку Насовіча словы “паднімацца” і “падыймацца” значаць “подряжаться сделать что”. Павычвараўшыся троху, можна атрымаць нешта кшталту “падойма/падоймы”...

Слоўнік-жа Я. Станкевіча на “подряд” дае “кантрахт”, але ў цяперашняй нашай мове мы ўжо маем “кантракт”, які ня мае такога значаньня. Можна дапусьціць, што “кантрахт” як “подряд” пры-

1 Правапіс словаў з слоўніка Насовіча захаваны (1871 г.). Націскныя літары падчыркнутыя. У словах шматзначных на месцы непатрэбных значэньняў стаіць шматкроп’е.

жывецца добра, а можа і “падойм”, можа, хто адшукае іншыя годныя варыянты. Зноў-жа, усё на Ваш выбар, шануюныя чытачы. Затое мы ўжо маем зафіксаваны слоўнікам адпаведнік расейскага “подражаться”!

Подача заявления; поданное заявление; подавать заявление.

Здаецца, усё тут добра: падача, пададзенае і падаваць. Але будзем імкнуцца да дасканаласці! Зьвярнуўшыся да Насовічавага слоўніка, знаходзім слоўцы, што шчэ’ болей цешаць вока і прывабліваюць сваёй натуральнасцю! Вось яны:

Покладанне, -я, с. ср. 1) Представление чего лично. *Покладанне жалобы. ...*

Покладаный, прич. стр. отъ д. гл. Покладаць. 1) Представленный. *Покладаные въ судзѣ листы затрацилися. ...*

Вынікае: *подача заявления — пакладаньне заявы; поданное заявление — пакладаная заява — подавать заявление (жалобу) — пакладаць заяву (скаргу).*

Гэтыя-ж словы даюць рады пэўным праблемам з расейскім “пред(о)ставлять”. Такім чынам, заклікаю вельмішаноўнае спадарства актыўна карыстаць з вышэйпрыведзеных словаў!

Ці подпіс трэба “ставіць”?

Так патрапіла, што ў слоўніку знаходзім шчэ’ колькі словаў с каранем “клад” — дужа плённыя пошукі на словы з гэтым каранем!

Прикладанне, -я, с. ср. ... 2) Приложение руки, подпись. *Прикладанне руки кресциками.*

Прикладаць, сов. Прикласць, гл. д. ... 4) Прилагать. *Прикладаць, прикласць пильносьць.*

Адпаведна, замест “ставіць подпіс” маем “прыкладаць подпіс”! Вашы прапановы!

Калі камусь “вменяется” замах на забойства.

Пераклад гэтага слова — даволі шчокатнае пытаньне для праўніка, але і тут маем цалкам беларускі натуральны адпаведнік:

Причитываць, гл. д. ... 2) сов. Причитаць. Приписывать, вмѣнять. *Ты мнѣ то причитываешъ, причитаваъ, чего я сусимъ не дзѣлаваъ.* 3) Присчитывать. *Ты на мнѣ лишнее причитываешъ, причитаваъ.*

Причитаный, прич. стр. отъ д. гл. Причитаць. Причисленный. *Цеперешній довзъ твой причитанъ къ прежнему.* (Заўважце націск: прычытваць — прычытаны, пакладаць — пакладаны! — Рэд.)

Памятайма-ж, што на “(не)вменяемый” маем “(не)сьведомы”.

Пособие, пособлять.

Найчасьцей на форуме гэта слова перакладалі рознымі варыянтамі “помачы”, але з слоўніка бачым, што і карань “соб” заслугоўвае на існаваньне:

Пособа, -ы, с. ж. Помощь, пособие. *Не великая намъ съ себе пособа. Ниоткуль мнѣ нема пособы.*

Пособствоваць, -вую, гл. ср. Пособлять. *Ты ему пособствуешъ во всемъ дурномъ.*

На першы пагляд, ёсьць адзін недахоп — тут не вядзецца пра фінансавую дапамогу, але-ж ці мела первясткава расейскае “пособие” такое значаньне? Пакідаем выбар за Вамі, чытачове!

Примирение.

Поруч з прымірэньнем маем больш рэlevantнае “прыяднаньне”, што, дарэчы, невядома, як чытачам, але аўтару артыкула вельмі цешыць вока ды лашчыць слых!

Пріяднанне, -я, с. ср. Примирение. *Пришли до пріяднання межъ собою.*

Пріяднаны, прич. стр. отъ д. гл. Пріяднаць. Примиренный. *Пріяднаные сусѣдзи.*

<p>КК. Артыкул 89. Зьняцьцё крмінальнай адказнасці ў зьвязку з прыяднаньнем з пацярпелым.</p> <p>Асоба, што ўчыніла злачынства, але не ўяўляе вялікай грамадзкай небясьпекі, можа быць вызвалена ад крмінальнай адказнасці, калі яна прыядналася з пацярпелым (альбо: калі злачынца (прычынца — гл. ніжэй — Рэд.) і пацярпелы прыйшлі да прыяднанья).</p>	<p>УК. Стаття 89. Освобождение от уголовной ответственности в связи с примирением с потерпевшим.</p> <p>Лицо, совершившее преступление, не представляющее большой общественной опасности, может быть освобождено от уголовной ответственности, если оно примирилось с потерпевшим.</p>
---	--

Чакаем на Вашыя прапановы!

Невялічкі дадатак да папярэдняга пункту:

Прычынца, -ы, с. м. Виновникъ. *Усему злу ты причинца.*

Сопротивление.

Наступная порцыя словаў службыць доказам таго, што ў нашай мове багата варыянтаў на панятак, калі іншыя мовы маюць толькі адзін на яго варыянт.

Вось, да прыкладу, маем:

Процивенство, -а, с. ср. Противление. *Во всёмъ показываецъ процивенство. Дзѣлай безъ жаднаго процивенства.*

Процивство, -а, с. ср. Сопротивление. *Не чини процивства, хуже будзець.* (Заўважце: чыніць праціўства — **Рэд.**)

Уяўляецца, што “супраціў” мае больш шырокі, “усенародны” сэнс, і падаецца мэтазгодным ужываць “працівенства” ці “праціўства” ў дачыненні да фізічнага “сопротивления”, што чыніцца, прыкладам, органам аховы парадку:

<p>КК. Артыкул 440. Працівенства (праціўства) начальніку альбо пануджэньне яго да парушэньня службовых абавязкаў.</p> <p>1. Працівенства (праціўства) начальніку ці якой ішнай асобе, што выконвае ўскладзеныя на яе абавязкі па вайсковай службе, альбо пануджэньне да парушэньня гэтых абавязкаў — караюцца двума гадамі ці меней у дысцыплінарнай вайсковай часьці ці пяцьцю гадамі пазбаўленьня волі.</p>	<p>УК. Стат'я 440. Сопротивление начальнику либо принуждение его к нарушению служебных обязанностей.</p> <p>1. Сопротивление начальнику или иному лицу, исполняющему возложенные на него обязанности по военной службе, либо принуждение их к нарушению этих обязанностей — наказываются направлением в дисциплинарную воинскую часть на срок до двух лет или лишением свободы на срок до пяти лет.</p>
--	--

Вось бадай усё, што мы заплянавалі на гэты нумар часопіса.

Няхай гэта ўсяго толькі драбнотка насупраць той процьмы тэрмінаў, што чакаюць годнага перакладу, але мы спадзяемся, што гэта справа ахопіць шырокія колы нашых чытачоў — мы чакаем падмогі і супрацы зь Беларускамі праўнікамі, палітолягамі, мовазнаўцамі і ўсімі неаб'якавымі людзьмі. Толькі разам мы здолеем вярнуць Нашаму праву на Нашай мове веліч і славу часоў Вялікага Княства Літоўскага! Дык далучайцеся!

Рэдакцыя “Праўніка” вельмі чакае на Вашыя водгукі, прапановы, канструктыўную крытыку. Дасылайце, калі ласка, Вашыя пераклады праблемных артыкулаў зь беларускіх кодэксаў ці варыянты перакладаў тэрмінаў, прапанаваных на форумах ці якіх іншых на Ваш выбар.

■ ПРАЦЯГ БУДЗЕ